

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВИНИКНЕННЯ СТИХІЙНИХ СМІТТЄЗВАЛИЩ В УКРАЇНІ

Ліман А. М., студентка 6 курсу факультету Інженерних мереж та екології міст
Хандогіна О. В., ст. викл. каф. Інженерної екології міст

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

На сьогоднішній день фінальним етапом у системі поводження з відходами є їх захоронення. Переважна кількість побутових відходів направляється на полігони та звалища, більшість з яких лише частково забезпечує захист довкілля від небезпечного впливу, або не має систем захисту навколишнього середовища взагалі.

Під негативний вплив сміттєзвалищ потрапляють усі елементи довкілля, в тому числі і територія, на якій воно розташоване. Вплив на ділянку, відведену під сміттєзвалище, та прилеглі території виражається у зміні рельєфу, можливій активізації екзогенних процесів, зміні гідрогеологічних характеристик і умов поверхневого стоку, утворенні фільтрату, небезпеки розвитку ерозії, збільшенні навантажень на ґрунти, вилученні з господарського обігу великих земельних ділянок, потраплянні небезпечних речовин в повітря в процесі біологічного розкладання, горіння чи пиління.

До головних причин виникнення стихійних, несанкціонованих звалищ можна віднести наступні:

1. Переповнення існуючих місць розміщення ТПВ та потреба у нових. Стан місць розміщення ТПВ в Україні не є задовільним [1]: з понад 5 тис. офіційно відомих місць видалення ТПВ 305 од. (5,6%) є перевантаженими, а 1646 од. (30%) - не відповідають нормам екологічної безпеки. Неналежним чином проводиться робота з паспортизації та рекультивації сміттєзвалищ. У 2017 році близько 2 тис. од. (36%) потребували паспортизації, а 550 од. (10%) рекультивації. Крім того, в країні є необхідність у відкритті нових місць складування ТПВ, яка за оцінкою Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України становить понад 400 одиниць.

Варто зазначити, що будівництво великої кількості нових місць складування ТПВ не є доцільним і не вписується в Національну стратегію управління відходами [2], згідно з якою в Україні планується зменшення кількості наявних місць для видалення побутових відходів та спорудження мережі регіональних полігонів.

2. Недостатній рівень охоплення населення послугами з вивезення побутових відходів. Відсутність організованого збору та вивезення побутових відходів найбільш притаманною є для населених пунктів з малою кількістю мешканців. По-перше, це обумовлюється низькою якістю автомобільних доріг в сільській місцевості, для якої характерна низька щільність населення та значні відстані між населеними пунктами та об'єктами поводження з відходами. По-

друге, це менталітет та відношення до проблеми поводження з відходами. Для таких поселень загроза забруднення природного середовища на порядок менш значуща, ніж добробут мешканців та їх сімей. На перший план виходять зростання цін на продукти харчування та газ, електроенергію, паливо та інше, низький рівень доходу і брак грошей, низька якість медичного обслуговування, політична ситуація в країні. По-третє, нестача спеціального обладнання (контейнери, сміттевози) та кваліфікованих кадрів через брак коштів у місцевому бюджеті, коли кошти виділяються на інші статті витрат.

3. Неякісні послуги з вивезення ТПВ, характерні для малих міст, сільської місцевості, які залежать від декількох факторів:

- застарілий спецавтотранспорт та його дефіцит. На 2017 рік середній показник зношеності сміттевозів склав 67% [1]. Крім того, найбільш використовуваним типом сміттевозів є невеликі машини, у яких низька ефективність функціонування, якщо відстань від району збирання відходів до місця розвантаження перевищує 5-10 км [3];

- зношені контейнери. Найбільш використовуваними є металеві контейнери, що не мають кришок та коліс (вони найдешевші у виготовленні). Такі контейнери швидко виходять з ладу, їх неможливо пересувати вручну, а вивантаження можливо лише з використанням сміттевозів, обладнаних пристроєм бокового завантаження. Через відсутність кришок у теплу пору року розкладання відходів протікає інтенсивніше, а взимку призводить до їх замерзання, що ускладнює вивантаження, перевезення та подальшу обробку відходів [3]. Варто також відзначити, що вивезення ТПВ у сільській місцевості часто відбувається безконтейнерним способом за графіком;

- недотримання графіку вивезення ТПВ. Через несвоєчасне вивезення відходів, відходи можуть стати джерелом розмноження гризунів і комах та джерелом збудження різних інфекцій;

- недотримання вимог до облаштування контейнерних майданчиків. Контейнерні майданчики повинні мати водонепроникне тверде покриття та бути обладнані навісами, огорожею та ізольовані від об'єктів обслуговування населення, господарських дворів і магістральних вулиць смугою зелених насаджень [4]. На практиці належне облаштування контейнерних майданчиків є виключенням, ніж правилом;

- тарифи на послуги у сфері поводження з побутовими відходами. Величина тарифів для споживачів не ясна, оскільки часто не залежать від фактичного обсягу відходів та змінюються непропорційно до обсягу послуг, що надаються; тарифи є недостатніми для операторів, оскільки часто не дозволяють покрити витрати на утримання екологічно безпечної інфраструктури;

- недосконалий маршрут руху сміттєзбирального транспорту. Складання маршруту для збору відходів потребує комплексного підходу. Його треба прокладати з урахуванням таких факторів як рух транспорту в межах міста і по заміській дорозі, відстань від гаража до обслуговуваної зони збору відходів, під'їзні шляхи для сміттевоза і наявний вільний простір близько

майданчика, відстань від одного контейнерного майданчика до іншого, відстань від точки вивантаження сміття до гаража.

4. Низька екологічна культура населення. Для більш зрозумілого ставлення людей до навколишнього середовища слід відокремити такі поняття, як екологічна культура та екологічна свідомість. Екологічна культура включає відповідні ідеали і цінності, норми поведінки, екологічну відповідальність, почуття обов'язку перед природою. Загалом, культура - це спосіб життя людини і суспільства. Екологічна свідомість - сутність екологічної культури. Це розуміння необхідності охорони природи, наслідків небалого ставлення до неї, а також усвідомлення відповідальності кожної людини в цьому [5].

За даними дослідження [6], більшість українців виказують стурбованість екологічною ситуацією, признають необхідність громадян брати участь у вирішенні екологічних проблем. Але у той же час, вони вважають, що не зможуть внести особистий вклад у покращення екологічної ситуації ні шляхом активних дій/участі в акціях, ні шляхом сплати податків/послуг або добровільних внесків. Такі результати дозволяють говорити про високий рівень екологічної свідомості (моральна підтримка, співчуття до екологічного руху) та низький рівень екологічної культури (небажання громадян залучатися до реальних дій) в екологічній сфері. Така ситуація склалася через низьку громадянську активність та економічний стан країни, тобто громадян більш турбує матеріальне положення, а ніж екологічний стан довкілля.

Вищезазначені фактори виникли внаслідок неієвості існуючої системи поводження з відходами. Задля модернізації системи можна розглянути й адаптувати з урахуванням місцевого контексту низку європейських моделей управління, що вже довели свою ефективність.

Література:

1. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2017 рік. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України : веб-сайт. URL: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretery/stan-sferi-povodzhennya-z-pobutovimi-vidhodami-v-ukrayini-za-2017-rik/> (дата звернення: 05.11.2018).

2. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p> (дата звернення: 05.11.2018).

3. Управління та поводження з відходами. Частина 2. Тверді побутові відходи: навчальний посібник / Петрук В. Г. та ін. Вінниця : ВНТУ, 2013. 243 с.

4. Про затвердження Державних санітарних норм та правил утримання територій населених місць: Наказ МОЗ України від 17.03.2011 № 145. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0457-11> (дата звернення: 05.11.2018).

5. Ульянова Н. В. Экологические сознание и экологическая культура, проблемы и перспективы. *Вестник ТГПУ. Серия: Естественные и точные науки*. 2007. Вып. 6(69). С. 57-61.

6. Мусієздов О. О., Лісовенко Д. О. Особливості екологічної свідомості населення України. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2015. № 1-2, С. 129-133.